

आयुष्याणां आयुष्कराणां कर्मणां उद्देशः संक्षेपः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ इति अनुशासनपर्वणि नैलकंठीये भारतभाष्ये चतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥

एष तेलक्षणोद्देश आयुष्याणां प्रकीर्तितः ॥ शेषं विद्यद्वेभ्यः प्रत्याहार्यो युधिष्ठिर ॥ ५४ ॥ आचारो भूतिजनन आचारः कीर्तिवर्धनः ॥ आचाराद्वर्धते त्वयायुराचारो हंत्यलक्षणं ॥ ५५ ॥ आगमानां हि सर्वेषां आचारः श्रेष्ठ उच्यते ॥ आचारप्रभवो धर्मो धर्मादायुर्विवर्धते ॥ ५६ ॥ एतद्यशस्य मायुष्यं स्वर्ग्यं स्वस्य यनं महत् ॥ अनुकंप्य सर्ववर्णान् ब्रह्मणा समुदाहृतं ॥ १५७ ॥ इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि आनुशासनिके पर्वणि दानधर्मे आयुष्याख्याने चतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ युधिष्ठिर उवाच यथा ज्येष्ठः कनिष्ठेषु वर्तते भरतर्षभ ॥ कनिष्ठाश्च यथा ज्येष्ठे वर्तेरंस्तद्वीहि मे ॥ १ ॥ भीष्म उवाच ज्येष्ठवत्तातवर्तस्व ज्येष्ठोऽसि सततं भवान् ॥ गुरोर्गरीयसी वृत्तिर्याच शिष्यस्य भारत ॥ २ ॥ न गुरावरुत प्रज्ञेशक्यं शिष्येण वर्तितुं ॥ गुरोर्हि दीर्घदर्शित्वं यत्तच्छिष्यस्य भारत ॥ ३ ॥ अंधः स्यादंधवेलायां जडः स्यादपि बाबुधः ॥ परिहारेण तद्भूयाद्यस्तेषां स्याद्व्यतिक्रमः ॥ ४ ॥ प्रत्यक्षं भिन्नहृदया भेदयेयुः कृतं नराः ॥ श्रिया भित्ताः कौंतेय भेदकामास्तथारयः ॥ ५ ॥ ज्येष्ठः कुलं वर्धयति विनाशयति वा पुनः ॥ हंतिसर्वमपि ज्येष्ठः कुलं यत्रावजायते ॥ ६ ॥ अथ यो विनिकुर्वीत ज्येष्ठो भ्राता यवीयसः ॥ अज्येष्ठः स्यादभागश्च नियम्यो राजभिश्च सः ॥ ७ ॥ निरुतीहिनरो लोकान्पापागच्छत्यसंशयं ॥ विदुलस्येव तत्पुष्पं मोघं जनयितुः स्मृतं ॥ ८ ॥ सर्वानर्थः कुले यत्र जायते पापपूरुषः ॥ अकीर्तिं जनयत्येव कीर्तिमंतर्दधाति च ॥ ९ ॥ सर्वे चापि विकर्मस्था भागं नार्हन्ति सोदराः ॥ नाप्रदाय कनिष्ठेभ्यो ज्येष्ठः कुर्वीत यौतकं ॥ १० ॥ अनुपघ्नन्पितुर्दायं जंघाश्रमफलोर्ध्वगः ॥ स्वयमीहितलब्धं तु नाकामो दातुमर्हति ॥ ११ ॥ भ्रातृणामविभक्तानामुत्थानमपि चेत्सह ॥ न पुत्रभागं विषमं पिता दद्यात्कदाचन ॥ १२ ॥ न ज्येष्ठो वा वमन्येत दुष्कृतः सुरुतोऽपि वा ॥ यदि स्त्री यद्यवरजः श्रेयश्चेत्तत्तदाचरेत् ॥ १३ ॥ धर्महिंश्रेय इत्यादुरिति धर्मविदो जनाः ॥ दशाचार्यानुपाध्याय उपाध्यायान्पिता दश ॥ १४ ॥ दशैव पितृन्माता सर्वा वा पृथिवीमपि ॥ गौरवेणाभिभवति नास्ति मातृसमो गुरुः ॥ १५ ॥ माता गरीयसी यच्च तेनैतां मन्यते जनः ॥ ज्येष्ठो भ्राता पितृसमो मृतपितरि भारत ॥ १६ ॥

यथेति ॥ १ ॥ याच शिष्यस्य गुरो वृत्तिस्तान्वर्तस्व ॥ २ ॥ ३ ॥ तेषां गुरुणाम् ॥ ४ ॥ कृतं मित्रम् अरयः नरा भेदयेयुः ॥ ५ ॥ ६ ॥ यवीयसः कनिष्ठान् ॥ ७ ॥ विदुलस्येव तस्य विदुलस्तु पुमानम्लवेतसे वेतसे पिचेति मेदिनी जनयितुः पितुः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ जंघाश्रम एव फलं धनं यस्य अध्वगः प्रवासी ॥ ११ ॥ उत्थानं भोजनादौ विभागे वा ॥ १२ ॥ यदि स्त्री यद्यवा कनिष्ठो दुष्कृतस्तथापि तस्य श्रेय आचरेत् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥